

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۱/۲۵

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۱۳

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

صفحه: ۱-۱۵

تبیین عوامل مؤثر بر ارتقاء حکمروایی خوب شهری در شهر شیراز

احسان حیدرزاده^۱، مجتبی آراسته^{۲*}، الناز رفیعی^۳

چکیده: امروزه اغلب کشورهای مردم‌سالار با کاربرد حکمروایی خوب شهری، سعی در تحقق توسعه پایدار شهری دارند. از همین رو، پژوهش حاضر تلاش دارد وضعیت مدیریت شهری در ایران را بر مبنای مباحث حکمروایی خوب شهری مورد تحلیل قرار دهد. روش پژوهش، توصیفی تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و پیمایش میدانی است. شاخص‌های حکمروایی خوب شهری مشتمل بر ۱۹ شاخص از پژوهش‌های مرتبط با موضوع این پژوهش استخراج گردیده و از آن‌ها برای طراحی سؤالات پرسشنامه‌ای استفاده شده است. روش تحقیق مورد استفاده به صورت کمی و با استفاده از مدل تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل رگرسیون چندمتغیره خطی انجام پذیرفته است. فرایند انتخاب نمونه‌ها در پژوهش به صورت هدفمند و سیستماتیک بوده و جامعه نمونه‌ای از میان مراجعین مستمر به دبیرخانه معاونت معماری و شهرسازی شهرداری شیراز انتخاب شده است. خروجی مدل تحلیل عاملی نشان می‌دهد حکمروایی خوب شهری در گرو ارتقای عوامل «ظرفیت‌سازی نهادی»، «شفافیت»، «کارایی و اثربخشی»، «مقبولیت عمومی»، «شهروندمداری» و «مشارکت‌جویی» است و مدل رگرسیون خطی به این مسئله اشاره دارد که دو عامل «کارایی و اثربخشی» و «شفافیت» بیشترین نقش را در تحقق حکمروایی خوب شهری ایفا می‌نمایند. همچنین در مورد شهرداری شیراز، بیشترین چالش و فاصله تا حصول به حکمروایی خوب در عامل «شهروندمداری» و «ظرفیت‌سازی نهادی» دیده می‌شود.

واژگان کلیدی: حکمروایی شهری، شهرداری، تحلیل عاملی، شیراز

^۱ استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

^{۲*} استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. نویسنده مسئول: m.arasteh@shirazu.ac.ir

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

۱- مقدمه و بیان مسئله

حکمروایی را می‌توان یکی از پرکاربردترین واژه‌ها در فرایند مدیریت شهری نامید که درعین حال تبدیل به جزء کلیدی در مباحث و محافل علمی شهرسازی شده و امروزه نیز به‌عنوان یک پیش‌نیاز برای توسعه محلی در نظر گرفته می‌شود. تغییر از حکومت به حکمروایی در سال‌های اخیر فرصت‌های جدید قابل‌توجهی برای مشارکت مردم جوامع کمتر برخوردار در تصمیم‌گیری‌هایی که آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، فراهم ساخته است. اصل اساسی حکمروایی شهری «کاهش اقتدار عملکردی دولت مرکزی» با ایجاد یک چارچوب گفتگوی شهری است که مبتنی بر رهبری مشارکتی و مدیریت امور شهری با حضور و مشارکت عادلانه همه ذینفعان است (Swapan, 2016, 197). برخلاف شیوه کلاسیک حکومت، حکمروایی نه یک ساختار سلسله‌مراتبی، بلکه در اصل، روابط افقی بین بخش خصوصی و بازیگران عمومی را شامل می‌شود و مجموعه پیچیده‌ای از روابط بین نهادهای دولتی مختلف، بخش خصوصی، سازمان‌های داوطلبانه و سازمان‌های اجتماعی را در برمی‌گیرد (Blanco, 2013, 276). بسیاری استدلال کرده‌اند که یک عنصر کلیدی در ارتقای کیفیت حکمروایی شهری، عدم تمرکز است و این به‌وضوح یک عنصر اصلی در بسیاری از راهبردهای توسعه از دهه ۱۹۸۰ می‌باشد.

جهانی‌شدن باعث تجدید ساختار فضای شهری می‌شود و سیاست‌گذاران را مجبور به توسعه انواع جدیدی از حکمروایی شهری می‌کند که انتظار می‌رود نه تنها کارآمدتر باشد، بلکه ایده‌های جدیدی مانند انعطاف‌پذیری مدیریت، توسعه شهری هماهنگ و رقابت جهانی بین شهرها را در نظر گیرد (Yin & Zhu, 2020, 2). اگر شهرها می‌خواهند رقابت خود را افزایش دهند، استقلال از تصمیم‌گیری ملی موردنیاز است. تمرکززدایی باعث می‌شود که ساختار حکمروایی به سمت مردم محوری گرایش یابد و درعین حال موجب پاسخگویی بیشتر مسئولین به مردم شود (Gilbert, 2015, 665). به عبارتی می‌توان حکمروایی شهری را مجموعه‌ای از معانی درهم‌تنیده و متشکل از سه مؤلفه

تمرکززدایی، کارآفرینی در نظام بازار و دموکراتیک‌سازی تعریف کرد (Obeng-Odoom, 2017, 6).

سازمان ملل متحد حکمروایی شهری را این‌گونه تعریف می‌کند: «مجموعه راه‌های متعددی که افراد و نهادها، بخش دولتی و بخش خصوصی، به‌وسیله آن به برنامه‌ریزی و اداره امور مشترک شهر می‌پردازند». این یک فرآیند مداوم است که از طریق آن می‌توان منافع متفاوت و یا متضاد را باهم سازگار نمود (Muchadenyika & Williams, 2016, 255). این اصطلاح از نظر مفهومی ریشه در منطق پلورالیسم و روایت هابرماسی از فرآیندهای گفتگومانی مشورتی دارد. حکمروایی شهری مشارکتی بر فراگیر بودن، همکاری و اجماع‌طلبی تأکید دارد؛ بنابراین مستلزم توانمندسازی و مشارکت ساکنان شهر در فرآیندهای تصمیم‌گیری شهری است. در عمل، این به معنای قدرت بیشتر برای همه ساکنان، به‌ویژه برای فقرا و حاشیه‌نشینان شهر است (Zientara et al., 2020, 1). الزامات حکمروایی شهری متنوع و پیچیده است و شامل مبارزه با فقر و نابرابری شهری، اداره سیستم‌های تغذیه شهر، کاهش اثرات تغییرات آب و هوایی و دنبال کردن رشد فراگیر می‌شود (Fuseini, 2021, 223). اگرچه معیارهای مختلفی برای اندازه‌گیری کیفیت حکمروایی پیشنهاد شده است، اما به نظر می‌رسد در مواردی همچون فراگیر بودن، مشارکت، شفافیت و پاسخگویی، برابری، پیش‌بینی‌پذیری، پابندی به حاکمیت قانون و تابعیت از آن اتفاق نظر وجود دارد (Sheng, 2010, 134).

سرآغاز مسئله حکمروایی خوب و دغدغه کاربست صحیح اصول و معیارهای حکمروایی در ایران را می‌توان به جنبش مشروطیت نسبت داد. اولین قانونی که در راستای مشارکت‌خواهی و مشارکت‌جویی انجمن‌ها و شوراهای در اداره امور شهرها، ولایات و ایالت‌ها به تصویب رسید، قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی بود. این قانون در دوره نخست مجلس شورای ملی به‌منظور تشکیل انجمن‌های ایالات و ولایات به تاریخ اول خرداد ۱۲۸۶ خورشیدی در ۱۲۲ ماده به تصویب رسید. در طول یک قرن اخیر نهادهای قانون‌گذاری در ایران به شیوه‌های مختلف تلاش داشته‌اند که

محافظه کارانه، تدافعی و رقابتی در بدترین وضعیت ممکن یعنی موقعیت تدافعی قرار دارد و در این میان، نظر شهروندان در مورد شاخص‌های حکمروایی شهر مثبت نمی‌باشد. مهم‌ترین شاخص‌های این پژوهش عبارت‌اند از: همه‌جانبه بودن، تمرکززدایی و مشارکت شهروندان (سرای و همکاران، ۱۳۹۳، ۴۳). شریف‌زادگان و قانونی در پژوهشی با عنوان تحلیل رابطه حکمروایی خوب کشورها و کیفیت زندگی به این نتیجه دست‌یافته‌اند که حکمروایی خوب در مقیاس ملی بر کیفیت زندگی در مقیاس شهری اثر معنادار دارد. در این پژوهش شاخص‌های سنجشگر موضوع عبارت‌اند از: مشارکت مردمی، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، قانون‌محوری، عدالت و برابری و مشروعیت (شریف‌زادگان و قانونی، ۱۳۹۶، ۱۸۵). در مجموع باید گفت شباهت رویکرد مقاله حاضر با مقالات پیشین بهره‌مندی از شاخص‌ها و معیارهایی است که در مقالات پیشین مورد تدقیق و ارزیابی قرار گرفته و در این پژوهش نیز از معیارهای مرتبط و هم‌راستا باهدف پژوهش مورداستفاده قرار گرفته است؛ اما درعین حال رویکرد متفاوت این پژوهش نسبت به پژوهش‌های پیشین، تبیین و تعریف دقیق‌تر از شاخص‌های حکمروایی مطلوب و همچنین بهره‌مندی از روش تحقیق و زمینه ارزیابی متفاوت در راستای سنجش معیارها و مؤلفه‌های در حوزه فعالیت‌های شهرداری و مدیریت شهری در شهر شیراز است. در ادامه و پس از مرور مفاهیم و مباحث نظری مرتبط با حکمروایی مطلوب شهری، به تبیین معیارهای منتخب پژوهش پرداخته می‌شود.

در نگرش جدید به مدیریت شهری، ایجاد سازمان‌های محلی، افقی و فرا بخشی به‌منظور رسیدن به اهداف توسعه پایدار و جامعه مدنی و نیز تقسیم وظایف بین حکومت‌های مرکزی و محلی و صلاحیت‌دار کردن شهروندان از اصول اساسی محسوب می‌شوند که با نظام اداری تمرکزگرا، عمومی و بخشی مغایرت دارد (زیاری و همکاران، ۱۳۹۹، ۵). حکمروایی شهری را می‌توان به‌عنوان فرایند هماهنگی بین منافع بخش دولتی و بخش خصوصی، با تکیه بر ارزش‌ها، هنجارها و شیوه‌های مناسب آن، تعریف کرد (Marti-

الگوهای حکمروایی خوب را در راستای اصول ایدئولوژیک حکومتی پیش ببرند و بر همین اساس، تاکنون قوانین زیادی به تصویب مجلس و اجرای دولت رسیده است.

در همین راستا، این مقاله دو هدف زیر را در راستای ارزیابی کیفیت حکمروایی در شهر شیراز دنبال می‌کند:

۱- شناسایی شاخص‌های تبیین‌گر حکمروایی شهری در شیراز

۲- تعیین کیفیت حکمروایی شهری در شیراز

۲- پیشینه و مبانی نظری پژوهش

بررسی پژوهش‌های صورت پذیرفته در حوزه حکمروایی شهری حاکی از وجود مبانی نظری و تجربی فراوان درباره موضوع است. به‌طور مثال، استیوارت در مقاله‌ای با عنوان طراحی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، به ارزیابی شاخص‌های آن در ونکوور پرداخته است. وی پنج مؤلفه مهم حکمروایی خوب شهری را کارایی و اثربخشی، مساوات و برابری، مشارکت، پاسخگویی و امنیت معرفی کرده و برای هر مؤلفه شاخص‌هایی را معرفی می‌کند (Stewart, 2006, 196). مارتیکاستا و توماس در مقاله‌ای به تبیین سیر تحول حکمروایی شهری در اسپانیا پرداخته‌اند و دوره‌های حکمروایی را بر مبنای سه عامل «تکامل اقتصادی سیاسی»، «تکامل دولت رفاه» و «نقش جنبش‌های اجتماعی» تحلیل نموده‌اند (Marti-Costa & Tomas, 2017, 2107).

میر و آریکامب در مقاله خود به تحلیل اهمیت حکمروایی شهری در آفریقا بر مبنای تحلیل اسناد پرداخته‌اند و در نهایت حکمروایی خوب شهری را به‌مثابه پیش‌نیازی برای تحقق توسعه پایدار معرفی کرده‌اند (Meyer & Auriacombe, 2019, 5514). در پژوهش دیگری، بیسواس و همکاران با مقایسه‌ای میان ۲۲ چارچوب حکمروایی در سراسر جهان تلاش نموده‌اند به چارچوبی یکپارچه از حکمروایی خوب شهری دست یابند. بر این اساس، ۱۳ معیار اصلی و ۷۴ زیرمعیار در سنجش حکمروایی شهری ایفای نقش می‌نمایند (Biswas et al., 2019, 225).

سرای و همکاران در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که موقعیت شهر خرم‌آباد از میان چهار حالت تهاجمی،

سازمان‌ها (عمومی، خصوصی و جامعه مدنی) سطوح دولت‌ها (ملی و فراملی) و آژانس‌های جهانی و بین‌المللی (چندجانبه و چندملیتی) بر فرایند حکمرانی تأثیر می‌گذارد. منظور از حکمروایی شهری مجموع روش‌هایی است که افراد و نهادها (اعم از دولتی و خصوصی) امور مشترک شهر را برنامه‌ریزی و مدیریت می‌کنند. این شامل مدیریت مناسب مناطق شهری و ارائه خدمات ضروری بر اساس چارچوب مؤثر نهادی برای ارائه خدمات کارآمد، بسیج منابع، امنیت، شفافیت و پاسخگویی و همچنین ارتقای شهری همه‌شمول از طریق مشارکت مدنی و سایر موارد است (Daramola & Olowoporoku, 2017, 26).

کشورهای جهان سیاست‌های متنوعی را برای پیاده‌سازی حکمروایی خوب در پیش گرفته‌اند. شورای اروپا، دوازده اصل را برای تمرین دموکراتیک در سطح محلی، همچون برگزاری منصفانه انتخابات، نمایندگی و مشارکت، پاسخگویی، کارایی و اثربخشی، باز بودن و شفافیت، عمل به حکم قانون، رفتار اخلاقی، شایستگی و ظرفیت، نوآوری و گشودگی به تغییر، پایداری و جهت‌گیری بلندمدت، مدیریت صحیح مالی، حقوق بشر، تنوع فرهنگی و انسجام اجتماعی و مسئولیت‌پذیری را تبیین نمود. هلند نیز یک دستورالعمل حکمروایی خوب مشتمل بر هفت ویژگی گشودگی و صداقت، ارائه خدمات خوب، مشارکت، هدف‌گرایی و کارایی، مشروعیت و عدالت، خود اصلاحی و مسئولیت‌پذیری را تعریف نمود (Hendriks, 2014, 564).

اغلب مطالعات تغییرات حکمروایی شهری در سال‌های اخیر بر تغییر از نهادها و رویه‌های رسمی حکومت به فرآیند گسترده‌تر حکمروایی متمرکز بوده است؛ اما همواره این دغدغه وجود دارد که مشارکت طیفی از ذینفعان که از طریق مشارکت و شبکه‌ها در سطوح مختلف عمل می‌کنند، عملکرد دموکراتیک محلی را تحت تأثیر قرار داده و نگرانی‌های اساسی مربوط به نمایندگی، پاسخگویی و مشروعیت را به‌ویژه در رابطه با جمعیت‌های اقلیت قومی - که اغلب به حاشیه رانده شده‌اند - برانگیخته است (Syrett & Sepulveda, 2012, 239). علاوه بر این، تحقق حکمروایی

حکمروایی خوب (Costa & Tomas, 2017, 2108). حکمروایی خوب شهری بر این اصل مهم تأکید دارد که همه شهروندان از جمله فقرا و سایر گروه‌های حاشیه‌نشین، حق دارند مشارکت مستقیم یا غیرمستقیم در تصمیم‌گیری‌هایی که بر زندگی و معیشت آن‌ها تأثیر می‌گذارد، داشته باشند و در منافع حاصل از توسعه شهری، از جمله مزایایی مانند دسترسی به زیرساخت‌ها و خدمات اولیه و زمین برای مسکن، سهیم باشند (Sheng, 2010, 135).

مطالعات حکمروایی شهری نشان داده است که تا چه حد همکاری نزدیک دولت ملی، مقامات محلی، بازرگانان، افراد داوطلب و فعالان اجتماعی به‌طور فزاینده‌ای در کشورهای مختلف رایج شده است. به‌عنوان مثال در هلند، شهرداری‌های محلی، شرکت‌های مسکن خصوصی و دولت ملی در امور حکومتی ادغام شده‌اند (Koster, 2015, 214). به‌منظور تصمیم‌گیری در سطوح مختلف، اعمال مشارکت عمومی به‌عنوان یک اصل مهم در نظر گرفته می‌شود. این اصل به این موضوع اشاره دارد که مردم حق دارند در مورد تصمیماتی که بر زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد، نظر بدهند (Cheyne, 2015, 417). مشارکت ابزاری رایج است که به‌طور فزاینده‌ای برای حکمروایی محلی در سرتاسر جهان استفاده می‌شود و با برنامه‌های متنوعی از جمله توسعه پایدار و حکومت دموکراتیک، مرتبط است. ارتباط مشارکت با دموکراسی به‌عنوان یک پروژه مشترک، متضمن حاکمیت قانون، آزادی‌های مدنی، سیاسی و انتخابات آزاد بر اساس وظیفه مشترک شهروندی است (Lombard, 2013, 135).

مفهوم حکمروایی بستگی به زمینه، مقیاس حکمروایی، اهداف و رهیافت موردنظر آن دارد. اجزای حکمروایی عبارت‌اند از حکومت، بخش خصوصی، جامعه مدنی و اجتماع محلی. تفسیر حکمروایی به‌عنوان فرآیند تصمیم‌سازی و اجرا، متمرکز بر کارایی حکومت در قرار دادن درست فرآیندها و ساختارهایی است که در راستای بسیج منابع اقتصادی و اجتماعی یک جامعه برای خدمت به منافع عمومی استفاده می‌شوند؛ بنابراین در یک مفهوم وسیع، حکمروایی به فرایندی اطلاق می‌شود که در آن گروه‌های مختلف مردم،

کد	شاخص	پژوهشگران برجسته
C4	میزان پاسخگویی شهرداری	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; Aina et al., 2019; هاشمی بیستونی و شمس، ۱۳۹۸؛ بزی، ۱۳۹۵؛ و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ علاءالدینی معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷؛ حسینی، ۱۳۹۵
C5	مسئولیت-پذیری شهرداری	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Aina et al., 2019; بزی، ۱۳۹۵؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰
C6	اجماع محوری شهرداری و مردم	Meyer & Auriacombe, 2019; بزی، ۱۳۹۵؛ علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷
C7	میزان عدالت و برابری شهرداری	Aina et al., 2019; علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷
C8	میزان اثربخشی و کارآمدی شهرداری	Biswas et al., 2019; معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷
C9	میزان نظارت شهرداری در امور شهری	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸
C10	میزان تخصص-گرایی شهرداری	Biswas et al., 2019; Aina et al., 2019; براری و همکاران، ۱۳۹۸
C11	میزان آگاهی شهروندی در امور شهری	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; Aina et al., 2019; بزی، ۱۳۹۵؛ علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰
C12	میزان اعتماد اجتماعی مردم به شهرداری	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰
C13	حساسیت در برابر فقرا	Stewart, 2006; قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷
C14	فراگیری تصمیم‌ها و	Meyer & Auriacombe, 2019; هاشمی بیستونی و شمس، ۱۳۹۸؛

خوب شهری با چالش‌هایی نیز همراه است که از آن جمله می‌توان به دشواری مشارکت دادن شهروندان در تصمیم‌گیری، کاستی‌های کنونی نهادی، ضعف توانمندی دولت، دشواری مشارکت دادن سازمان‌های جامعه مدنی در تصمیم‌گیری، مسائل مراتب کاری در سطوح دولتی (هماهنگی عمودی)، مرزهای حقوقی قضایی، ضرورت اصلاح ساختار حاکمیت، محدودیت‌های بودجه عمومی، محدودیت‌های تعامل سیاسی با رأی‌دهندگان، ناتوانی ساختارهای حکمروایی برای سازگاری با شرایط متغیر، کمبود اطلاعات و مهارت برای تعامل با شهروندان اشاره کرد (Da Cruz et al., 2019, 3).

با توجه به توضیحات مطرح شده پیرامون ویژگی‌ها و معیارهای حکمروایی و مدیریت مطلوب شهری، در ادامه به ۱۹ شاخص که بیشترین تأکید و تکرار در حوزه مقالات مرتبط در زمینه داشته‌اند شناسایی و در قالب (جدول شماره ۱) به صورت مستند، ارائه شده و از این شاخص‌ها به عنوان چارچوب نظری پژوهش در طراحی سؤالات پرسشنامه استفاده شده است.

۱. شاخص‌های تحلیل حکمروایی خوب شهری

کد	شاخص	پژوهشگران برجسته
C1	میزان مشارکت مردم با شهرداری	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; Aina et al., 2019; هاشمی و بیستونی و شمس، ۱۳۹۸؛ علاءالدینی پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷؛ حسینی، ۱۳۹۵
C2	میزان قانونمندی شهرداری	هاشمی بیستونی و شمس، ۱۳۹۸؛ معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷؛ حسینی، ۱۳۹۵
C3	میزان شفافیت حکومت محلی	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; Aina et al., 2019; هاشمی بیستونی و شمس، ۱۳۹۸؛ علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ معروفنژاد و خواجه‌نیا، ۱۳۹۹؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷؛ حسینی، ۱۳۹۵

برابر تعداد شاخص‌ها باشد و از سوی دیگر جامعه آماری با ۲۰۰ نمونه به نتایجی عادلانه و منطقی می‌رسد (MacCallum et al., 1999, 84) لذا در این پژوهش نیز حجم چارچوب نمونه‌گیری ۲۰۰ نفر در نظر گرفته شده است. فرایند انتخاب نمونه‌ها در پژوهش به صورت هدفمند بوده و جامعه نمونه‌ای از میان ۲۰۰ ارباب رجوعی که در طول سال ۱۴۰۱ بیشترین مراجعه به دبیرخانه معاونت معماری و شهرسازی شهرداری شیراز داشته و به طور مکرر و مستمر، درخواست‌ها و نامه‌های خود را در آنجا ثبت می‌نموده‌اند و در عین حال داوطلب پاسخگویی به سؤالات نیز بوده‌اند، انتخاب شده‌اند.

۴- بحث و یافته‌های پژوهش

پس از شناسایی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (جدول ۱)، در ادامه شاخص‌های به دست آمده به صورت سؤالات ۵ گزینه‌ای (طیف لیکرت) تنظیم شده و در قالب پرسشنامه در میان پاسخگویان توزیع شده است. با تکمیل پرسشنامه‌ها، داده‌ها در نرم‌افزار SPSS وارد شده و ماتریس اولیه اطلاعات تهیه شده است. این ماتریس شامل ۲۰۰ ردیف و ۱۹ ستون (هر ستون به ازای یک شاخص) است. پیش از دریافت نتایج تحلیل عاملی، ضروری است چند آزمون برای اعتبارسنجی داده‌ها انجام پذیرد. مطابق (جدول شماره ۲)، آزمون‌های اولیه، مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی را تأیید می‌کند.

جدول ۲. مقادیر آزمون‌های اعتبارسنجی داده‌ها

آزمون	مقدار به دست آمده	بازه قابل قبول	
آلفای کرونباخ	۰/۸۳۹	> ۰/۷	
آزمون کفایت نمونه‌گیری کایزر می‌بر	۰/۸۵۴	> ۰/۷	
آزمون کروییت بارتلت	کای اسکوئر	۷۱۱/۸۷۵	-
	درجه آزادی	۱۷۱	-
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	< ۰/۰۵

کد	شاخص	پژوهشگران برجسته
	برنامه‌ریزی حکومت محلی	و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ علاءالدینی کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰
C15	میزان احساس امنیت مردم	Stewart, 2006; بزی، ۱۳۹۵؛ معروف‌نژاد و خواجوی‌نیا، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸
C16	بینش راهبردی	Biswas et al., 2019; هاشمی بیستونی و شمس، ۱۳۹۸؛ و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ علاءالدینی حسینی، ۱۳۹۵
C17	میزان مشروعیت حکومت محلی	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Aina et al., 2019 کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰؛ قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۷
C18	جهت‌گیری توافقی بین مردم و شهرداری	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; Aina et al., 2019; علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷؛ معروف‌نژاد و خواجوی‌نیا، ۱۳۹۹؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹؛ براری و همکاران، ۱۳۹۸؛ کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰؛ حسینی، ۱۳۹۵
C19	میزان تمرکز دایمی دولت محلی	Stewart, 2006; Biswas et al., 2019; Meyer & Auriacombe, 2019; Aina et al., 2019; هاشمی بیستونی و شمس، ۱۳۹۸؛ بزی، ۱۳۹۵؛ تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹

۳- روش تحقیق

بنیان فلسفی روش پژوهش پیش‌رو، واقع‌گرا و زیر بنیان فلسفی آن مبتنی بر الگوی اثبات‌گرایی است. راهبرد استدلالی پژوهشی مبتنی بر راهبرد قیاسی و رویکرد پژوهش، اکتشافی است. بر همین مبنا روش تحقیق مورد استفاده در پژوهش به صورت کمی و بر اساس تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل رگرسیون چندمتغیره انجام شده است. با استفاده از ۱۹ شاخص منتخب در بخش چارچوب نظری پژوهش، ۱۹ سؤال در پرسش‌نامه بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای طراحی شده‌اند. روایی پرسش‌نامه با روش روایی محتوا (صوری) و با دریافت نظر ۵ کارشناس متخصص در زمینه مدیریت شهری و حکمروایی کنترل گردیده است. پایایی پرسش‌نامه نیز با توجه به مقدار آزمون آلفای کرونباخ برای ۳۰ پرسشنامه آزمایشی (۰/۸۲۱) مورد تأیید قرار گرفته است. بنا به توصیه آماردان‌ها به منظور برآورد حجم نمونه در روش تحلیل عاملی، بهتر است از یک‌سو حجم نمونه تا ۱۰

شاخص	۱	۲	۳	۴	۵	۶
C4		۰/۷۱				
C6		۰/۶۴				
C15		۰/۶۳				
C3		۰/۴۲				
C10			۰/۸۸			
C9			۰/۷۶			
C12				۰/۴۳		
C8				۰/۵۶		
C16				۰/۴۳		
C5				۰/۴۰		
C11					۰/۷۱	
C7					۰/۴۲	
C1						۱/۸۳

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، ۶ شاخص با عامل اول، ۴ شاخص با عامل دوم، ۲ شاخص با عامل سوم، ۴ شاخص با عامل چهارم، ۲ شاخص با عامل پنجم و ۱ شاخص با عامل ششم بیشترین ارتباط را داشته‌اند. لذا این عوامل ۶ گانه با توجه و تلفیق با مفهومی که در شاخص‌های زیرمجموعه-شان وجود دارد نام‌گذاری شده‌اند. در حقیقت با تلفیق و ترکیب مفهومی شاخص‌های تحت پوشش عامل اول (شامل «جهت‌گیری توافقی بین مردم و شهرداری»، «میزان تمرکززدایی دولت محلی»، «فراگیری و شمولیت تصمیم‌ها و برنامه‌ریزی حکومت محلی»، «حساسیت در برابر فقرا»، «میزان قانونمندی شهرداری» و «میزان مشروعیت حکومت محلی») این عامل را می‌توان «ظرفیت‌سازی نهادی» نامید. با تلفیق و ترکیب مفهومی شاخص‌های تحت پوشش عامل دوم (شامل «میزان پاسخگویی شهرداری»، «اجماع‌محوری شهرداری و مردم»، «میزان احساس امنیت مردم» و «میزان شفافیت حکومت محلی») این عامل را می‌توان «حساب‌پذیری» نامید. با امتزاج و پیوند مفهومی دو شاخص تحت پوشش عامل سوم (شامل «میزان تخصص‌گرایی شهرداری» و «میزان نظارت شهرداری در امور شهری») این عامل را می‌توان «کارایی و اثربخشی» نامید. با تلفیق و ترکیب مفهومی شاخص‌های تحت پوشش عامل چهارم (شامل «میزان اعتماد اجتماعی مردم به شهرداری»، «میزان اثربخشی شهرداری»، «بینش راهبردی» و

در ادامه ماتریس مقدماتی که نشان‌دهنده واریانس هر عامل است، استخراج شده است. این ماتریس تعداد و وزن عوامل نهایی حاصل از خلاصه‌سازی شاخص‌ها را مشخص می‌کند. (جدول شماره ۳) شاخص‌های تبیین‌کننده موضوع را در قالب ۶ عامل نشان می‌دهد. مقدار ویژه همه عوامل بیشتر از ۱ است که بیانگر اعتبار عوامل استخراجی است. به دلیل اینکه مجموع واریانس تجمعی عوامل ۶ گانه برابر با ۵۵/۳۴ است، می‌توان گفت در حدود ۵۵ درصد از کارآمدی شاخص‌ها در تبیین حکمروایی شهری تأیید می‌شود که آماره قابل قبول است.

جدول ۳. مجموع واریانس تبیین‌شده عوامل حکمروایی شهری

عوامل	مجموع ضرایب عاملی چرخش داده شده		
	مقدار ویژه	درصد از واریانس	درصد از واریانس تجمعی
۱	۲/۴۸۲	۱۳/۰۶۳	۱۳/۰۶۳
۲	۲/۱۶۹	۱۱/۴۱۵	۲۴/۴۷۸
۳	۱/۸۹۰	۹/۹۴۹	۳۴/۴۲۷
۴	۱/۵۳۳	۸/۰۶۹	۴۲/۴۹۷
۵	۱/۲۸۰	۶/۷۳۵	۴۹/۲۳۲
۶	۱/۱۶۰	۶/۱۰۴	۵۵/۳۳۵

پس از تعیین تعداد عوامل، به کمک ماتریس عاملی دوران‌یافته مشخص می‌شود هر یک از شاخص‌های ۱۹ گانه با کدام‌یک از عوامل دارای بیشترین ارتباط است. مشخص شدن جایگاه شاخص‌ها، شرایط را برای نام‌گذاری عوامل تبیین‌کننده حکمروایی خوب شهری در شهر شیراز تسهیل می‌کند (جدول شماره ۴).

جدول ۴. بارهای عاملی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

شاخص	۱	۲	۳	۴	۵	۶
C18	۰/۷۱					
C19	۰/۶۹					
C14	۰/۵۷					
C13	۰/۵۳					
C2	۰/۵۰					
C17	۰/۴۱					

همان‌گونه که پیداست مطابق یافته‌های مطرح‌شده در جدول ۵، بیشترین چالش حکمروایی شهر شیراز مربوط به عامل پنجم (شهروندمداری) و عامل اول (ظرفیت‌سازی نهادی) است. اگرچه تاکنون عوامل دارای ضعف شناسایی شده‌اند اما این سؤال مطرح می‌شود که از میان این عوامل، کدام یک تأثیر و نقش پررنگ‌تری در تحقق حکمروایی شهری دارند. لذا در ادامه به کمک مدل رگرسیون خطی چندمتغیره، ارتباط میان عوامل ۶ گانه (شاخص‌های مستقل) و سؤال نهایی پرسشنامه (شاخص وابسته) - که در آن وضعیت کلی حکمروایی در شهر شیراز مورد پرسش قرار گرفته است - مورد بررسی قرار گرفته است (جدول شماره ۶).

جدول ۶- ضرایب عوامل شش‌گانه در مدل رگرسیونی

	R: ۰/۵۲۱		R Square: ۰/۲۷۲		t	Sig.
	Durbin-Watson: ۱/۶۶۷					
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			
B	Std. Error	Beta				
Constant	۲/۴۶۵	۰/۰۶۲	-		۳۹/۵۶۸	۰/۰۰۰
عامل ۱	۰/۱۳۲	۰/۰۶۲	-۰/۱۲۹		۲/۱۰۸	۰/۰۳۶
عامل ۲	۰/۲۶۵	۰/۰۶۲	۰/۲۶۰		۴/۲۳۸	۰/۰۰۰
عامل ۳	۰/۳۵۶	۰/۰۶۲	۰/۳۵۰		۵/۶۹۵	۰/۰۰۰
عامل ۴	۰/۱۸۶	۰/۰۶۲	-۰/۱۸۳		۲/۹۷۲	۰/۰۰۳
عامل ۵	۰/۱۶۷	۰/۰۶۲	-۰/۱۶۴		۲/۶۶۷	۰/۰۰۸
عامل ۶	۰/۰۷۱	۰/۰۶۲	-۰/۰۷۰		۱/۱۳۳	۰/۲۵۸

مهم‌ترین نکاتی که می‌توان از جدول ۶ استنباط نمود به شرح زیر است:

۱- عامل «مشارکت‌جویی» فاقد معناداری کافی در مدل رگرسیونی است. دو فرضیه را برای این مسئله می‌توان مطرح نمود: نخست آنکه حجم داده‌ها برای رسیدن به معناداری کافی نبوده است و لذا این احتمال وجود دارد که در صورت استفاده از حجم نمونه (پرسشنامه) بیشتر، معناداری این عامل نیز محقق شود که می‌تواند در پژوهش‌های آتی دنبال شود. فرض دوم را نیز می‌توان به عدم وجود نگرش و ذهنیت مردم در خصوص جایگاه مشارکت در امور شهری نسبت داد. به عبارت دیگر، هنوز جامعه و شهروندان، درک درست و

«مسئولیت‌پذیری شهرداری» این عامل را می‌توان «مقبولیت عمومی» نامید. با امتزاج و پیوند مفهومی دو شاخص تحت پوشش عامل پنجم (شامل «میزان آگاهی شهروندی در امور شهری» و «میزان عدالت و برابری شهرداری») این عامل را می‌توان «شهروندمداری» نامید؛ و در نهایت با تعبیر و تفسیر متفاوتی از شاخص «میزان مشارکت مردم با شهرداری»، می‌توان عامل ششم را «مشارکت‌جویی» نامید. در ادامه میانگین نظرات شهروندان در خصوص هر یک از شاخص‌ها نیز محاسبه شده است. اولین نکته‌ای که از امتیازات شهروندان به شاخص‌های مورد سؤال برداشت می‌شود این است که امتیاز تمامی شاخص‌های ۱۹ گانه از حد متوسط (مقدار ۳) کمتر است. در این میان، شاخص‌هایی چون «میزان قانون‌مداری شهرداری»، «میزان شفافیت حکومت محلی» و «حساسیت در برابر فقرا» دارای کمترین امتیاز هستند و در مقابل، شاخص‌هایی چون «میزان نظارت شهرداری در امور شهری»، «میزان احساس امنیت مردم» و «میزان تخصص‌گرایی شهرداری» در وضعیت بهتری نسبت به سایر شاخص‌ها قرار دارند.

همچنین به منظور ارزیابی وضعیت عوامل، نخست مقدار عددی حاصل از ضرب «میانگین نارضایتی نسبت به هر شاخص» در «وزن شاخص» (که در اینجا وزن شاخص برابر با بار عامل شاخص است) محاسبه شده تا «امتیاز وزن‌دار نارضایتی هر شاخص» به دست آید. در ادامه مجموع اعداد به دست آمده بر مجموع بارهای عاملی شاخص‌های زیرمجموعه هر عامل تقسیم شده است. نتیجه این محاسبات، به عنوان «امتیاز استاندارد شده نارضایتی عوامل» قابل تعریف است (جدول شماره ۵).

جدول ۵. امتیاز نارضایتی شهروندان از عوامل تبیین‌کننده حکمروایی در شهر شیراز

عامل اول (ظرفیت‌سازی نهادی)	عامل دوم (حساب‌پذیری) (کارایی و اثربخشی)	عامل سوم (ظرفیت‌سازی نهادی)
۳/۷۲	۳/۶۶	۳/۴۴
عامل چهارم (مقبولیت عمومی)	عامل پنجم (شهروندمداری)	عامل ششم (مشارکت‌جویی)
۳/۶۴	۳/۷۹	۳/۶۶

تعریف شده‌اند. همان‌گونه که پیداست عوامل مستخرج از این پژوهش شباهت زیادی با عوامل مورد بررسی در این پژوهش دارند. در پژوهش دیگری که توسط شریف‌زادگان و قانونی انجام شده (شریف‌زادگان و قانونی، ۱۳۹۶) شاخص‌هایی همچون مشارکت مردمی، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، قانون‌محوری، عدالت و برابری و مشروعیت به‌عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر ارتقای کیفیت حکمروایی خوب در حکومت محلی و ملی تبیین شده‌اند.

مارتیکاستا و توماس نیز در پژوهش خود (Marti- Costa & Tomas, 2017) تأکید داشتند که برای ارتقای حکمروایی خوب شهری تحقق سه عامل تکامل ساختار اقتصادی سیاسی دولت، تکامل دولت رفاه و همچنین مشروعیت بخشی به حزب‌ها، تحركات و جنبش‌های اجتماعی مؤثر است. در حقیقت این دو پژوهشگر برای اثربخشی بیشتر حکمروایی شهری پا را از تحلیل شرایط در مقیاس محلی فراتر گذاشته و معتقدند با اصلاح و تکامل ساختار اقتصادی - سیاسی دولت منطقه‌ای و ملی، دولت محلی نیز تبعاً خود را با شرایط جدید وفق خواهد داد و زمینه‌های ارتقا مشارکت شهروندان و تثبیت سایر معیارهای حکمروایی خوب شهری در جامعه شکل خواهد گرفت.

بر اساس مطالعاتی که توسط بیسواس و همکارانش (Biswas et al, 2019) در شهر بمبئی هندوستان صورت گرفته، تلاش شده شاخص‌های سنجش حکمروایی خوب تبیین شود. شاخص‌های منتخب این پژوهش نیز مشابه سایر پژوهش‌های مشابه بوده و شامل پاسخگویی، شفافیت، مشارکت، اثربخشی، برابری، پایداری، ترسیم چشم‌انداز و برنامه‌ریزی، مشروعیت و بوروکراسی، ظرفیت مدنی، ارائه خدمات مطلوب، اقتصاد کارآمد، فساد زدایی و تضمین امنیت اجتماعی است. گستره متنوع این شاخص‌ها نشان می‌دهد پیاده‌سازی الگوی مناسبی از حکمروایی خوب بخصوص در شهرهای کشورهای در حال توسعه، امری غامض و در عین حال تحقیق‌یافتنی است.

گیلبرت در پژوهش خود در بوگوتای کلمبیا (Gilbert, 2015) بر وضعیت رو به تنزل کیفیت حکمروایی

کاملی نسبت به مشارکت خود در تصمیمات مدیریت شهری ندارند.

۲- عامل «کارایی و اثربخشی» دارای بیشترین وزن در معادله رگرسیونی است. با توجه به دو شاخص زیرمجموعه این عامل یعنی تخصص‌گرایی و نظارت بر امور، به نظر می‌رسد وزن بالای این عامل قابل توجیه است. در تفسیر این مسئله می‌توان گفت تحقق حکمروایی خوب شهری بدون آمادگی مسئولین و مدیران شهرداری ممکن نیست. به‌عبارت‌دیگر تا زمانی که مسئولین یک شهر نسبت به جایگزینی سیاست «حکمروایی خوب» به جای «حاکمیت مقتدرانه» نگاهی مثبت نداشته باشند، این امر محقق نمی‌شود که هموار شدن این راه جز از طریق استقرار متخصصین رشته‌های مرتبط با امور شهری در ارگان‌های مرتبط به‌ویژه شهرداری‌ها ممکن نخواهد بود.

۳- عامل «حساب‌پذیری» در مرتبه دوم اثربخشی حکمروایی خوب شهری قرار دارد. از آنجا که توجه به «جامعه/ شهروندان» جزو ارکان اصلی حکمروایی محسوب می‌شود. لذا هرچه مدیریت شهری ارتباط نزدیک‌تری با مردم داشته باشد، به‌طور نسبی و محتمل، حکمروایی خوب در دسترس‌تر قرار می‌گیرد. این مهم جز با پاسخگویی به انتقادات مردم، ارائه گزارش از فعالیت‌ها و هزینه‌کرد بودجه به مردم و دیگر اقدامات مشابه، میسر نمی‌شود.

۴- سه عامل دیگر شامل «ظرفیت‌سازی نهادی»، «مقبولیت عمومی» و «شهروندمداری» از وزن (تأثیر) نسبتاً یکسانی در معادله رگرسیونی برخوردارند و لذا در سیاست‌گذاری‌ها می‌توانند هم‌تراز در نظر گرفته شوند.

با مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های مشابه و پیشینه تحقیق می‌توان هم‌زمان به هم‌راستایی و تفاوت میان این پژوهش‌ها پی برد. به‌عنوان مثال در پژوهشی که توسط استیوارت (Stewart, 2006) انجام شده و یکی از پر استنادترین مقالات این حوزه است، عواملی مثل کارایی و اثربخشی، مساوات و برابری، مشارکت، پاسخگویی و امنیت به‌عنوان عوامل مؤثر بر ارتقا حکمروایی شهری

میسر نیست اما درعین حال بسیاری از شورایی‌ها در شهر تهران در مسیر تحقق حکمروایی خوب شهری گام برداشته‌اند.

چنانچه پیداست بخش قابل توجهی از یافته‌ها، نتایج و شاخص‌های منتخب پژوهشگران حوزه حکمروایی خوب شهری، شباهت قابل توجهی با همدیگر دارد. درعین حال یکی از تفاوت‌هایی که در این پژوهش با پژوهش‌های مشابه دیده می‌شود، توجه و تأکید این پژوهش بر عامل مهمی تحت عنوان «ظرفیت‌سازی نهادی» به‌منظور کاربست مفاهیم و معیارهای حکمروایی خوب شهری در ساختار حکومت‌های محلی، منطقه‌ای و ملی است. نهادها، ساختارها و سازوکارهای نظم و همکاری هستند که رفتار گروه‌های انسانی را در اجتماعات معین راهبری می‌کنند. نهادها، از طریق اهداف، پایداری اجتماعی، زندگی‌ها و مقاصد افراد انسانی بازشناسی می‌شوند و با ساختن و تقویت قواعد، رفتار افراد را در مناسبات اجتماعی هدایت می‌کنند. با نهادسازی اجتماعی - سیاسی هدفمند در جوامع محلی، امکان پر شدن خلأ میان مدیران شهری و مردم کمتر شده و زمینه برای بیان حل مسائل و مشکلات متنوع جاری در شهر، بدون ترس، وقفه و درنگ، مهیا می‌شود. در حقیقت با ایجاد ظرفیت نهادی در جامعه و قدرت گرفتن سازمان‌های مردم‌نهاد، پیوند دوسویه میان مردم و مسئولان که دو رکن اصلی مدیریت محلی و توسعه شهری هستند، شتاب یافته و زمینه برای پیاده‌سازی سایر عوامل حکمروایی مثل شفافیت، کارایی و اثربخشی، مقبولیت و مشروعیت عمومی، شهروندمداری و مشارکت‌جویی مهیا می‌شود.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

این پژوهش نشان داد که اغلب پژوهش‌هایی که در داخل و خارج کشور به موضوع حکمروایی شهری پرداخته‌اند تأکید بر تمرکززدایی مدیریتی و هماهنگی بین سازمانی، قانون-مداری سازمان‌ها، جلوگیری از دخالت گروه‌های غیررسمی در مدیریت شهری، افزایش مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی مسئولان شهری داشته‌اند. همچنین مشخص شد که اغلب پژوهش‌ها، حکمروایی خوب شهری را در گرو تغییر نقش

در این شهر تأکید می‌کند. این پژوهشگر با تأکید بر شکننده بودن ساختارهای حکمروایی در کشورهای درحال توسعه، به تبیین عوامل تقویت‌کننده حکمروایی همچون تمرکززدایی از ساختار حکمرانی، شایسته‌سالاری در رده مدیران میانی و محلی، عمل نمودن به وعده‌های انتخاباتی احزاب، فساد زدایی از ساختار مدیریت شهری و درنهایت احترام به افکار، آرا و قضاوت‌های عمومی شهروندان در جوانب مختلف مدیریت شهری است.

عیناً و همکارانش نیز در پژوهشی مشابه، به تحولات و تغییرات حکمروایی شهری در عربستان پرداخته‌اند (Aina et al., 2019). این پژوهشگران تأکید دارند که با توجه به ساختار متمرکز نظام اداری - سیاسی عربستان سعودی از یک‌سو و از سوی دیگر، تحولات جهان عرب همچون بهار عربی و کاهش قیمت نفت، ضرورت سیاسی رسیدگی به مشکلات و اصلاح ساختار حکمروایی در این کشور بیش‌ازپیش احساس شده است. به همین دلیل اولویت تحول در حکمرانی شهری، تمرکززدایی از ساختار حکومتی و تأکید بر الگوی حکمرانی از پایین به بالا است. یکی از اصلی‌ترین چالش‌های حکمروایی در عربستان، وابستگی مالی شهرداری‌ها به حکومت مرکزی است که این موضوع می‌تواند پایه‌های حکمروایی را در این کشور ضعیف کند.

علاءالدینی و پورمیرغفاری با شناسایی شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر حکمروایی خوب شهری، عملکرد مدیریت محلی و شورایی‌ها را در یکی از محله‌های شهر تهران مورد ارزیابی قرار داده است (علاءالدینی و پورمیرغفاری، ۱۳۹۷). این پژوهشگران به شاخص‌های مهم و مؤثر بر ارتقای حکمروایی همچون تمرکززدایی، تسهیل مشارکت، شفافیت، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی، کارایی، اثربخشی، رعایت انصاف و عدالت، اجماع‌گرایی، قانون‌گرایی و حاکمیت قانون، توانمندسازی و ارتقای ظرفیت اجتماعی شهروندان اشاره دارند. پژوهشگران مذکور بر این موضوع تأکید دارند که در شرایط فعلی ساختار سلسله‌مراتبی مدیریتی و الگوی بالا به پایین حکمرانی در ایران، دستیابی به شاخص‌های مورد اشاره و رسیدن به آرمان‌های حکمروایی خوب به‌راحتی

- برگزاری جلسات عمومی در محله‌ها برای ارائه گزارش عملکرد و تشویق شهروندان برای شرکت در بحث‌های عمومی مربوط به محله و بحث‌های موردعلاقه آن‌ها

- پیگیری چگونگی تحقق طرح‌های شهری توسط شورای شهر و اعلام عمومی و گسترده نتایج

- آموزش‌های شهروندی و آشنا نمودن شهروندان با مفهوم شهروندی، حقوق و وظایف و مسئولیت‌های آنان از طریق برگزاری دوره‌های متفاوت حضوری و آنلاین و تولید محتوا در شبکه‌های مجازی

- افزایش حس تعلق از طریق مشارکت شهروندان در تصمیمات شهری و در صورت امکان همکاری آن‌ها در برخی اقدامات مربوط به محیط بلافاصله زندگی خود

۶- منابع

• براری، احسان. کاظمیان، غلامرضا. شریف‌زاده، فتاح. قربانی زاده، وجه اله. (۱۳۹۸). فرایندها و راهکارهای استقرار حکمروایی خوب شهری در کلان‌شهرهای کشور مورد مطالعه: مشهد، مدیریت شهری، ۱۸(۵۶)، ۳۵-۵۴.

<http://ijurm.imo.org.ir/article-۱-۲۶۶۲-fa.html>

• بزوی، خدارحم. (۱۳۹۵). اهمیت‌سنجی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه زنان مطالعه موردی: شهر زابل. پژوهش‌نامه زنان، ۷(۱۵)، ۵۱-۷۲.

https://womenstudy.ihcs.ac.ir/article_1944.html

• تقی‌پور، علی‌اکبر. مشایخی، ابوالفضل. جعفری، قاسم. (۱۳۹۷). تحلیل سرمایه‌های اجتماعی در بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (نمونه مطالعاتی: شهر سمنان). فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۳(۶)، ۱۴۵-۱۶۸.

<https://doi.org/10.22054/urdp.2020.48511.1167>

• حسینی، سید هادی. (۱۳۹۵). تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران؛ مطالعه موردی: شهر تربت‌حیدریه. مطالعات شهری، ۵(۲۰)، ۴۳-۵۲.

https://urbstudies.uok.ac.ir/article_40907.html

سازمان‌های مدیریتی و دولت‌ها از یک نقش تصدی‌گر به نظارتی و هماهنگ‌کننده امور دانسته‌اند. با این وجود، عمده پژوهش‌ها به ارائه راه‌حل‌های کلی اکتفا نموده‌اند.

یافته‌های این تحقیق نشان داد که حکمروایی خوب شهری در گرو ۶ عامل «ظرفیت‌سازی نهادی»، «حساب‌پذیری»، «کارایی و اثربخشی»، «مقبولیت عمومی»، «شهروندمداری» و «مشارکت‌جویی» است که از میان آن‌ها عوامل «کارایی و اثربخشی» و «حساب‌پذیری» بیشترین نقش را در تحقق حکمروایی خوب شهری ایفا می‌نمایند. همچنین در مورد شهرداری شیراز که اصلی‌ترین ارگان در مدیریت این شهر قلمداد می‌شود، می‌توان ادعا نمود که بیشترین چالش و فاصله تا حصول به حکمروایی خوب در دو عامل «شهروندمداری» و «ظرفیت‌سازی نهادی» دیده می‌شود. با نگاهی به شاخص‌های زیرمجموعه این دو عامل مشاهده می‌شود پرننگ‌تر نمودن نقش جامعه در حکمروایی و نگاه از پایین به بالا در نظام مدیریت شهری را می‌توان جزء اقدامات دارای اولویت قلمداد نمود. لذا در پایان به برخی از راهبردهای پیشنهادی در چارچوب تحقق حکمروایی خوب شهری در شیراز اشاره می‌شود:

- آمادگی مدیریت شهری برای مواجهه با چالش‌ها و تحولات جدید اقتصادی، اجتماعی، فناوری و ...
- ایجاد سازوکاری برای همکاری سه بخش دولتی، جامعه مدنی و بخش خصوصی در مراحل مختلف فرایند مدیریت شهری

- بازتعریف جایگاه دولت و شهرداری به‌عنوان تسهیل‌کننده و انتظام‌بخش فعالیت‌های عمومی شهر
- ارتقای سرمایه اجتماعی باهدف ایجاد حس تعلق و تعهد در شهروندان برای مشارکت در امور شهر

- تغییر نگرش نسبت به مدیریت شهر به‌عنوان فرایندی پویا، مستمر و نیازمند همسویی منافع گروه‌های مختلف

- تسهیل حضور و مشارکت مردم در امور شهر و ارتباط

با مدیران

• معروف نژاد، عباس، خواجوی نیا، لاله. (۱۳۹۹). ارزیابی و رتبه‌بندی برخی از مؤلفه‌های حکمروایی در مناطق شهری شرق کلان‌شهر اهواز از دیدگاه شهروندان و کارشناسان با استفاده از تکنیک MABAC. *جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۳۴(۹)، ۸۹-۱۰۶.

https://ges.iaun.iau.ir/article_677679.html?lang=en

• هاشمی بیستونی، محمودرضا، شمس، مجید. (۱۳۹۸). تحلیل و ارزیابی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری و تأثیر آن بر متغیر توسعه گردشگری در شهر بیستون. *فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری*، ۹(۳۳)، ۳۷-۱۷.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.22518827.1398.9.33.2.5>

- Aina, Y., Wafer, A., Ahmed, F., Alshuwaikhat, H. (2019). Top-down sustainable urban development? Urban governance transformation in Saudi Arabia, *Cities*, 90, 272-281.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.03.003>

- Biswas, R., Jana, A., Arya, K., & Ramamritham, K. (2019). A good-governance framework for urban management. *Journal of Urban Management*, 8(2), 225-236.

<https://doi.org/10.1016/j.jum.2018.12.009>

- Blanco, I. (2013). Analysing urban governance networks: bringing regime theory back in, *Environment and Planning C: Government and Policy*, 31, 276-291.

<https://doi.org/10.1068/c11174>

- Cheyne, C. (2015). Changing urban governance in New Zealand: Public participation and democratic legitimacy in local authority planning and decision-making 1989-2014. *Urban Policy and Research*, 33(4), 416-432.

<https://doi.org/10.1080/08111146.2014.994740>

- Da Cruz, N. F., Rode, P., & McQuarrie, M. (2019). New urban governance: A review of current themes and future priorities. *Journal of Urban Affairs*, 41(1), 1-19.

<https://doi.org/10.1080/07352166.2018.1499416>

6

• زیاری، کرامت‌الله. یدالله نیا، هاجر. یدالله نیا، حسین. (۱۳۹۹). تحلیل عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب از منظر شهروندان (مورد مطالعه: شهر ساری). *پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۱(۴۰)، ۱-۱۶.

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1399.1.40.1.8>

• سرایی، محمدحسین. شاه کرمی، نعمت. انیز، حجت. کمانداری، محسن. (۱۳۹۳). ارزیابی و تحلیل مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری (مطالعه موردی: شهر خرم‌آباد). *جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱۱(۱)، ۴۳-۶۱.

<https://doi.org/10.22103/juas.2015.1771>

• شریف زادگان، محمدحسین. قانونی، حسین. (۱۳۹۶). تحلیل رابطه حکمروایی خوب کشورها و کیفیت زندگی شهرها. *رفاه اجتماعی*، ۱۷(۶۶)، ۲۲۱-۱۸۵.

<http://refahj.uswr.ac.ir/article-۱-۳۰۲۷-fa.html>

• علاء‌الدینی، پویا، پورمیرغفاری، مریم سادات. (۱۳۹۷). مدیریت محله و شوراییاری در تهران: ارزیابی حکمروایی شهری در حسن‌آباد زرگنده. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۷(۱)، ۲۵-۵۲.

<https://doi.org/10.22059/jisr.2018.207350.356>

• قادرمرزی، حامد. احمدی، حسین. احمدی، عاطفه. جوان، فرهاد. (۱۳۹۷). تحلیلی بر تأثیر حکمروایی خوب در بهبود کیفیت زندگی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان دهگلان). *جغرافیا*، ۱۶(۵۸)، ۱۵۷-۱۹۰.

https://mag.iga.ir/article_253451.html?lang=fa

• کاظمیان، غلامرضا. براری، احسان. شریف‌زاده، فتاح. قربانی زاده، وجه‌اله. (۱۴۰۰). مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلان‌شهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی (مورد مطالعه: مشهد). *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۲(۴۴)، ۷۴-۵۵.

<https://doi.org/10.30495/jupm.2020.3969>

<https://doi.org/10.1177/0042098016669452>

- Meyer, N., & Auriacombe, C. (2019). Good urban governance and city resilience: An afrocentric approach to sustainable development. *Sustainability*, 11(19), 5514.

<https://doi.org/10.3390/su11195514>

- Muchadenyika, D., J. Williams, J. (2016). Social Change: Urban Governance and Urbanization in Zimbabwe, *Urban Forum*, 27, 253-274.

<https://doi.org/10.1007/s12132-016-9278-8>

- Obeng - Odoom, F. (2017). Urban Governance in Africa Today: Reframing, Experiences, and Lessons, *Growth and Change*, 48(1), 4-21.

<https://doi.org/10.1111/grow.12164>

- Parés, M., Boada, J., Canal, R., Hernando, E., & Martínez, R. (2017). Challenging collaborative urban governance under austerity: How local governments and social organizations deal with housing policy in Catalonia (Spain). *Journal of Urban Affairs*, 39(8), 1066-1084.

<https://doi.org/10.1080/07352166.2017.1310531>

- Romańczyk, K. M. (2015). Towards urban governance: Twenty years of neighbourhood contracts in the Brussels-Capital Region. *Cities*, 44, 1-8.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2014.12.002>

- Sheng, Y. K. (2010). Good urban governance in Southeast Asia. *Environment and Urbanization Asia*, 1(2), 131-147.

<https://doi.org/10.1177/097542531000100203>

- Sheng, L., & Wan, P. Y. K. (2017). Explaining urban governance in the midst of political transformation: the city of Macao. *Asia Pacific Viewpoint*, 58(3), 289-300.

<https://doi.org/10.1111/apv.12167>

- Stewart, K. (2006). Designing good urban governance indicators: The importance of citizen participation and its evaluation in Greater Vancouver. *Cities*, 23(3), 196-204.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2006.03.003>

- Daramola, O., Olowoporoku, O. (2017). Plurality of urban governance in Nigeria and its implications on delivery of environmental services, *Advances in Environmental Research*, 6(1), 25-33.

<https://doi.org/10.12989/aer.2017.6.1.025>

- Fuseini, I. (2021). Decentralisation, entrepreneurialism and democratization processes in urban governance in Tamale, Ghana. *Area Development and Policy*, 6(2), 223-242.

<https://doi.org/10.1080/23792949.2020.1750303>

- Gilbert, A. (2015). Urban governance in the South: How did Bogota lose its shine? *Urban Studies*, 52(4), 665-684.

<https://doi.org/10.1177/0042098014527484>

- Hendriks, F. (2014). Understanding Good Urban Governance: Essentials, Shifts, and Values, *Urban Affairs Review*, 50(4), 553-576.

<https://doi.org/10.1177/1078087413511782>

- Koster, M. (2015). Citizenship agendas, urban governance and social housing in the Netherlands: An assemblage approach. *Citizenship Studies*, 19(2), 214-228.

<https://doi.org/10.1080/13621025.2015.1005951>

- Lombard, M. (2013). Citizen Participation in Urban Governance in the Context of Democratization: Evidence from Low-Income Neighbourhoods in Mexico, *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(1), 135-150.

<https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2012.01175.x>

- MacCallum, R. C., Widaman, K. F., Zhang, S., & Hong, S. (1999). Sample size in factor analysis. *Psychological methods*, 4(1), 84-99.

<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1082-989X.4.1.84>

- Martí-Costa, M., & Tomàs, M. (2017). Urban governance in Spain: From democratic transition to austerity policies. *Urban Studies*, 54(9), 2107-2122.

- Yin, Z., Zhu, S. (2020). Consistencies and inconsistencies in urban governance and development, *Cities*, 106, 1-12.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102930>

- Zientara, P., Zamojska, A., T. Cirella, G. (2020). Participatory urban governance: Multilevel study, *Plos One*, 15(2), 1-23.

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0229095>

- Swapan, M. (2016). Participatory Urban Governance in Bangladesh: A Study of the Gap between Promise and Realities, *Environment and Urbanization Asia*, 7(2), 196-213.

<https://doi.org/10.1177/0975425316652548>

- Syrett, S., Sepulveda, L. (2012). Urban governance and economic development in the diverse city, *European Urban and Regional Studies*, 19(3), 238-253.

<https://doi.org/10.1177/0969776411430287>

نحوه ارجاع به مقاله:

حیدرزاده، احسان. آراسته، مجتبی. و رفیعی، الناز. (۱۴۰۲). تبیین عوامل مؤثر بر ارتقاء حکمروایی خوب شهری در شهر شیراز. توسعه پایدار شهری، ۴(۱۰)، ۱-۱۵.

DOI: 10.22034/USD.2023.2000134.1036

DOR: 20.1001.1.27170128.1402.4.10.1.4

URL: https://usjournal.daneshpajooan.ac.ir/article_705307.html

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Daneshpajooan Pishro Higher Education Institute. This article is an open access article licensed under the [Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Received: 14/04/2023

Accepted: 03/06/2023

Explanation of Good Governance Factors in Shiraz

Ehsan Heidarzadeh¹, Mojtaba Arasteh^{2*}, Elnaz Rafiee³

Abstract: Recently the terms "governance" and "good governance" are being increasingly used in development literature. The concept of "governance" is not new. It is as old as human civilization. Simply put "governance" means: the process of decision-making and the process by which decisions are implemented (or not implemented). Nowadays, countries claiming democracy are trying to achieve sustainable urban development by applying a new approach called good urban governance. Good governance relates to the political and institutional processes and outcomes that are necessary to achieve the goals of development. The true test of 'good' governance is the degree to which it delivers on the promise of human rights: civil, cultural, economic, political and social rights. The present study tries to analyze the situation of urban management in Iran (Shiraz) based on the issues of good urban governance. The research method is descriptive-analytical and based on documentary studies and field survey. The variables of good urban governance (consisting of 19 variables) were extracted from previous articles and they were used to design questionnaire questions. In this research quantitative and analytical model are used include exploratory factor analysis and multivariate linear regression. The process of selecting samples is purposeful and systematic, and the sample community was selected from among the regular visitors to the secretariat of the architecture and urban planning department of Shiraz municipality. Based on statistical principles and concepts, the number of samples is considered equal to 200 people. In the following, the data obtained from the questionnaires have been entered into the SPSS software. The output of the factor analysis model of good governance in Shiraz shows that it depends on improving the factors of "institutional capacity of organization", "transparency", "efficiency and effectiveness", "public acceptance", "citizenship" and "participation". Findings of this study show a considerable part of good urban governance factors and indicators have significant similarities with each other. But one of the differences that can be seen in this research with similar researches is the emphasis of this research on an important factor under the title of "institutional capacity of organization" in order to apply the concepts and criteria of good urban governance in the structure of local, regional and national governments. This factor emphasizes the important point that with the creation of institutional capacity in the society and the strengthening of non-governmental organizations, the two-way connection between the people and officials, which are the two main pillars of local management and urban development, has been accelerated other Governance factors. The main output of this study indicates that the two factors of "efficiency and effectiveness" and "transparency" play the most important role in achieving good urban governance. Also, in the case of Shiraz Municipality as the main body in the management of this city, the greatest challenge and distance to achieve good governance can be seen in the factor of "citizenship" and "institutional capacity of organization". In the following, some prominent suggestions are presented in order to promote good governance in the city of Shiraz: Changing the attitude of local managers towards city management as a dynamic, continuous process that requires the alignment of the interests of different groups; Facilitating people's presence and participation in city affairs and communication with managers; Increasing the sense of place and belonging through citizen participation in activities such as beautifying the environment; Citizenship education and familiarizing citizens with the concept of citizenship rights.

Keywords: Urban Governance, Municipality, Factor Analysis, Shiraz.

¹Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Art & Architecture, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.

^{2*}Assistant Professor, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art & Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran; Corresponding Author, [Email: M.arasteh@Shirazu.ac.ir](mailto:M.arasteh@Shirazu.ac.ir)

³M.Sc in Urban Planning, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art & Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran.